

TAGĦLIM GHAT-TFAL

DWAR IL-KWIEKEB LI JISTGĦU JIDHRU FIS-SAQAF
TAS-SEMA MILL-GŻEJJER TA' MALTA

(*Miktub mir-Rev. C. L. DESSOULLAVY, Ph.D.*)

4. XBIHAT BARRA MILL-HOLQA TA' TRIEQ IX-XEMX (*)

34. L-antiki kienu jsejġu din ix-xbieha bl-isem ta' *Ketos*, iżda wkoll il-Grieg *Chrysokokka* kien jiktibha *Kaitos*. Tidher bil-pala tas-sieq biex tgħum biha fix-xmara. Magħrufa f'xi bnadi bl-isem ta' *Bumenir* li hi iktarx il-kelma maltija *Bu-mnieġer*.

A. **Monkar u Menkar Kaitos.** Billi dil-kelma bil-kemm tista' tkun il-kelma maltija *munqar*, mhix *ħaġ'ohra* ħlief il-kelma għarbija *minħar*, li hija l-kelma maltija *mnieġer* (singular *munħar*.)

B. **Deneb Kaitos**, id-denb tal-annimal.

Z. **Batenkaitos**, botna, boton, żaqq.

I. **Dene kaitos Shemali**, il-bieċa denb ta' l-annimal li tħares lejn it-tramuntana.

35. Din il-kostellazzjoni jisimha **Al Gebar**, bil-għarbi *al-ġeb-bar*, il-Ġgant Orion. Jisimha wkoll **Elgewze** Fuq ir-rabta li li hemm bejn din il-kelma u l-kelma maltija *ġewża*, għandu wieħed jiftakar illi r-Rumani kienu jsejġu bieċa bil-kwiekeb ta' din il-kostellazzjoni bl-isem ta' *Jugulae*, li tixbeh il-kelma latina *Juglans* li tisser *ġewża*.

Dan il-għanqud kwiekeb jidher jiddi sewwa fl-istagun tax-xitwa. Ix-xbieha tiegħu huwa ġolf bil-lenbuba f'idu u fi ħżiemu għandu sejf.

B. **Rigel**, riġel. Din il-kewkba jisimha l-*għaksa tas-sieq*.

G. **Mankib**. Bil-malti *minkeb*.

It-tliet kwiekeb li qegħdin filliera waħda fi ħżiem ir-raġel jisimhom *mintaqqa*, kelma għarbija li tisser: *cinturin*, u l-kewkba li qiegħda l-isfel mill-ponta tas-sejf tissejjaħ **Saiph** (sejf). Xi kwiekeb zġħar taħt l-id ix-xellugija jissejġu **Kumm**, bil-malti *komma*.

Fil-maqbad tas-sejf hemm sħajba kwiekeb illi f'sema ċar jistgħu jidhru bla għajnuna tal-lenti.

(*) Ir-ras fin-numru ta' qabel trid tiġi dik immarkata bin-Nru. 3 fin-numru ta' Settembru 1933.

36. Lil dan il-għanqud kwiekeb il-għarab isejthulu *an-nahr*, ix-Xmara (Eridanus), ukoll *en-Nil*, u xi daqqiet *al-baħr*, il-baħar, kif il-Masrin isejthu in-Nil ta' Fuq, *Baħr el-Abjad*. Din il-kostellazzjoni tibda minn Riġel il-Ġabbar, tisserrep u tgħib fil-qiegħ tas-smewwiet.

A. **Acharnar**. Kewkba li qiegħda wisq l-isfel biex tista' tidher minn Malta. L-aħħar (*achar*) u l-ictar waħda li qiegħda l-isfel fix-xmara (*nar*)

B. **Kursa**. Kelma semija komuni mislufa minn għand is-Sumeri, li tisser *tron* jew *banketta* li fuqha jpoġġi r-riġel ta' Orion.

T. **Angetenar, Anchenetenar** (*Hnejjet ix-Xmara*), il-liwja, id-dawra, jew il-ħnejja tax-xmara.

37. Il-Liepru, bil-għarbi Arnab, ukoll jissejjaħ *Bu-widnejn* u l-*Bu-ġerrej* jew *Heff ir-riġlejn*.

A. **Arneb** u **Elarnib** li huwa l-isem ta' din ix-xbieha. Xi mindaqqiet issibha bl-isem ta' **Arsh**, bil-għarbi, *għarx*, kelma semija komuni li tisser *sodda bic-celu*, u daqqa wkoll *tron* jew *bradella* (ta' Orion). Il-Malti żamm biss it-tifsira l-iktar qadima tal-kelmiet *għarix*, *għarrex* etc.

38. Il-Kelb il-Kbir, in-nebbieħ. Il-ġranet li fihom ix-xemx titla' f'din il-kostellazzjoni u fl-oħra ta' warajha, billi huma l-iktar sħan, issejthu *Ġranet ta' kelb is-sema*, żmien l-egħmejjem (minn Lulju sa Santa Marija). Bil-Latin: *Canicular*.

A. **Sheere** u **Ashere**, bil-għarbi *ax-xiġħra*, ta' xagħru twil, muxgħari. Imsejha Sirius. kewkba bajda,

H. **Alvdra**, u kewkba oħra li tinsab qribha, jisimha **Udra** u waħd'oħra, **Adara**. Dawn il-kelmiet huma l-istess kelma, bħalma rajna fin-numru 27. Bil-għarbi, *Għadra*: ix-xebba, u hija isem ta' ħrafa li dari kienu jgħiduha.

39. Il-Kelb iż-Żgħir, jew il-kelb ta' quddiem nett, il-għaliex din il-kostellazzjoni titla' qabel seħbitha.

A. **Algomeysa**. Bil-għarbi, *at-għumajsa*, ta' għajnejh miġu-għin, il-għaliex igħidu li qiegħed ixxerred id-dmugħ imħabba x-xogħfa li għandu għaliex sieħbu, il-kelb il-kbir, qabeż it-trieq ta' Sant'Anna, u ħallih waħdu jterter bil-bard f'xifer ix-Xmara. Bil-Malti: il-għammieża, minn *għemeż*, itteptep il-għajn. Kewkba safranija.

40. Ix-Xini ta' l-Argonauti.

A. Suhel, Suhail, bil-Grieg, Konobos (*Canopus*), kewkba zghira fil-moqdief. Qiegħda wisq l-isfel biex tidher minn Malta.

I. Turies, diminutiv tal-kelma għarbija *tars* jew *tarka*.

Bosta minn dawn il-kwiekeb f'din ix-xbieha u oħrajn li jaħbtu l-isfel fix-xefaq, bħalma ngħidu aħna ta' 38 u tal-44, jissejħu Al Muhlifain. Jissejħu bil-laqam ta' "kwiekeb tal-ħalf" għaliex billi qegħdin l-isfel ħafna, wieħed jista' jħallathom u jieħu waħda b'oħra u b'hekk in-nies jagħmlu l-imħatri u jieħdu gurament jekk hux dik jew l-oħra.

41. Is-Serp il-Baħar, il-Lifgħa tal-Ilma.

A. Unuk. Bil-Malti: *għonq*, għonq is-Serp. Tissejjaħ ukoll *Alphard*, bil-malti: il-fard, il-farrada, il-għaliex qiegħda weħidha.

S. Minchiar, bil-malti, *imnieħer*. Imnieħer is-Serp.

42. Batiya, kelma għarbija biex tfisser *kies* jew *kus*. Twiegeb għall-kelma maltija *Bittija*.

A. Alkes, Elkis, isem ix-xbieha kollha.

43: L-Għurab.

A. Minkar el Gorab., munqar il-għurab.

B. Unuk. għonq il-għurab.

G. Gienah. Ġwenaħ il-għurab.

D. Algorab. Isem ix-xbieha.

44. Kentaurus. Ċentawru nofsu bniedem u nofsu ziemel. Tixbaħ lil dik tan-numru 30 l-aktar kwiekeb tagħha qegħdin wisq l-isfel li jistgħu jingħarfu.

45. Il-Lupu m'għandux kwiekeb li jistgħu jidhru sewwa.

46. Il-ħuta tan-naħa ta' Nofs-in-Nhar qiegħda tixrob miż-zir tar-Raġel tal-Ilma.

A. Fomm al Hawt, fomm il-Huta.